Hadiste sıhhat ölçüleri

Zeynep Hanım: “Sahih hadisi uydurma hadisten nasıl ayırt edeceğiz? Ne gibi ölçüler vardır? Levlâke hadisinin kaynağı var mıdır?”

Sahih hadisleri uydurma sözlerden ayırmak için Hadis Usûlü ilmince bazı ölçüler belirlenmiştir. Bunları kısaca özetleyelim:

1-Sahih hadis Kur’ân-ı Hakîm’e aykırı olmaz. Peygamber Efendimiz’in (asm) mübârek ağzından çıktığında şüphe olmayan bir söz Kur’ân ile çelişmez. Eğer çelişiyorsa bu söz uydurmadır. Bilindiği gibi, Peygamber Efendimiz (asm) vahye tabidir. Kur’ân-ı Hakîm’i hem tebliğ etmiş, hem açıklamış, hem hükümlerini uygulamıştır. Eğer hadis diye bilinen bir söz Kur’ân’a veya sahih hadislere aykırılık teşkil ediyorsa o hadisin uydurma olduğuna hükmedilir. Meselâ, “Kötü ahlâklı olmak affedilmeyecek bir günahtır” sözü uydurma bir rivâyettir. Çünkü bu rivâyet Kur’ân’ın, “Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez. Bunun dışındakileri dilediği kimse için affeder”1 âyetine aykırıdır.

2- Sahih hadis, diğer sahih hadislerle çelişmez. Eğer hadis diye bilinen bir söz sahih hadislerle çelişiyorsa, bu sözün uydurma olduğu kabul edilir.

3-Sahih hadis akıl, sağduyu ve tecrübe ile kazanılmış bilgiler ile çelişmez. Eğer hadis diye bilinen bir söz akıl, sağduyu ve tecrübe ile elde edilen bilgilere ters düşüyorsa bu sözün hadis olmadığına hükmedilir.

4-Sahîh hadis târihe ve tarihî olaylara ters düşmez. Hadis diye bilinen bir sözde anlatılanlar tarihî gerçeklere uygun değilse, bu sözün uydurma olduğu kabul edilir.

5-Sahîh hadis güvenilir hadis kitaplarında yer alır. Hadis âlimleri, hadis toplama işinde kılı kırk yarmışlar, çok hassas ölçüler içinde çalışmışlardır. Uydurma sözleri sahih hadislerden ayıklamak için hadis ilmi içerisinde ayrıca Cerh ve Tadil ölçüleri belirlemişler, bu ölçülerle hadis rivâyet edenlerin kimliklerini, kişiliklerini ve rivâyet ettikleri hadisleri çok ince ve duyarlı elemelere tabi tutmuşlar; sahih olduğu konusunda şüphe ettikleri hadisleri kitaplarına almamışlardır.

6-Sahih hadis genellikle birden fazla sahabenin rivâyetleriyle bir bütünlük oluşturur. Birçok kişinin rivâyet etmesi gereken meşhur bir olayı bir kişinin rivâyet etmesi o hadisin zayıf veya uydurma olduğunu gösterir.

7- Sahih hadislerin lafzında veya mânâsında bozukluk bulunmaz. Hadis diye bilinen bir söz, eğer lafız veya mânâ itibariyle bozukluklar içeriyorsa bu hadisin uydurma olduğu var sayılır.

8-Sahih hadisleri rivâyet edenlerin râvîler zinciri güvenilir kimselerden oluşur. Râvîler zincirinde güvenilmeyen bir kimsenin bulunması o hadisin Hazret-i Peygamber'e (asm) ulaşıp ulaşmadığı konusunda şüphelere neden olur. Böyle hadisleri hadis âlimleri süzüp çıkararak kitaplarına almamışlardır.

Bu ölçüleri hadis diye bilinen her söze tatbik etmek hiç şüphesiz hadis kürsülerinin işidir. Bizim burada herkese önereceğimiz daha kolay bir yol vardır: Bir hadisin sahih olup olmadığını anlamak için, hadisin, güvenilirliği konusunda emin olduğumuz büyük hadis âlimlerinin kitaplarında yer alıp almadığına bakmamız yeterlidir. Eğer yer alıyorsa sahih kabul ederiz. İmam Malik bin Enes, İbn-i Hibban, İbn-i Hüzeyme, Dârekutnî, Ebû Dâvûd, Ahmed bin Hanbel, İbn-i Mâce, Tirmizî, Neseî, Buhârî, Müslim, Dârimî ve sonraki dönem âlimlerinden İmam-ı Suyutî, İmam Nevevî, Aclunî, Aliyyü'l-Kârî sahih hadis derleyip toplamakta ehliyet sahibi oldukları ümmetçe kabul edilmiş âlimlerdir. Bu âlimlerin sahihlik ölçülerinde kitaplarına aldıkları hadisleri bu âlimlerin içtihatlarına itimad ederek sahih bilmemizde hiçbir sakınca yoktur.

Diğer yandan, Kur'ân âyetlerinin müteşabih kısmı olduğu gibi, hadislerin de müteşabih kısmı vardır. Âyetlerin ve hadislerin müteşabih kısımlarını doğru yorumlamak gerekiyor. Üstad Saîd Nursî Hazretlerinin ifâdesiyle müteşabih âyet ve müteşabih hadisleri ya doğru yorumlamak, ya da teslim olmak şarttır.2

Şüphesiz müteşabih âyet veya müteşabih hadisleri doğru yorumlamak ise bir ehliyet meselesidir. Herkes doğru yorumlama ehliyetine sahip olmayabilir. Öyleyse bir müteşabih âyetin veya bir müteşabih hadisin bir âlim tarafından akla ve sağ duyuya uygun şekilde yorumlandığını gördüğümüzde bu âyete veya bu hadîse bu yorum ışığında itibar etmemizde bir sakınca olduğu söylenemez.

Bahsettiğiniz "Levlâke…." (Sen olmasaydın Ben âlemleri yaratmazdım) hadisini, Suyutî, El-Leâli'l-Masnûa 1/272'de; Aliyyü'l-Kârî, El-Esrâru'l-Merfûa 295 ve 296'da; Aclunî, Keşfü'l-Hafâ 2/164'te kaydetmişlerdir. Bu hadisi İmam-ı Nevevî, El-Ezkâr s. 15'te kayda almış ve izah etmiş; Aclunî, Aliyyü'l-Kârî, İbn-i Teymiye, Mevlânâ Câmî, Ahmed-i Cezerî, Mevlânâ Hâlid, İmam-ı Rabbânî ve nihâyet asrımızda Bedîüzzaman Saîd Nursî Hazretleri bu hadisin değişik açılardan izahlarını yapmışlardır. Hadis; "çekirdek-ağaç-meyve" misâliyle Risâle-i Nur'un değişik yerlerinde anlaşılır, güncel ve çağdaş bir üslup içinde nihâî açıklamasına kavuşmuştur.3 O halde bu hadis-i kudsîyi bu yorumlar ışığında ele almalı ve kabul etmeliyiz.

Dipnotlar:

1- Nisâ Sûresi: 48

2- Sözler, s. 315

3- Bakınız: Sözler, s. 72, 215; Mesnevî-i Nûriye, s. 24, 38, 99; Lem’alar, s. 329